

EWA BUJWID-KUREK

(?)

Pluralne spektrum macedońskiej sceny politycznej po 1990 roku

Współczesna Macedonia należy dziś do grona tych państw środkowoeuropejskich, którym udało się „wyjść” z federacji jugosłowiańskiej drogą pokojową. W Macedonii ogłoszono deklarację niepodległości w dniu 17 września 1991 roku, w wyniku czego republika ta stała się trzecim z kolei samodzielnym państwem pojugosłowiańskim (obok Słowenii i Chorwacji).

Za główny problem badawczy przyjęto próbę ustalenia, w jakim stopniu macedońska scena polityczna jest multietniczna. Czy istnieje faktyczne zapotrzebowanie na wieloetniczność w gremiach establishmentu politycznego oraz wśród relewantnych partii politycznych? Czy jest możliwe ich „dogadywanie się” w procesie podejmowania wielu, w tym przede wszystkim najistotniejszych, nierzadko trudnych decyzji politycznych? Czy zachowania w tym zakresie nie generują przypadkiem trudności w zawiadywaniu sferą nie tylko polityczną, lecz także gospodarczą, społeczną i międzynarodową?

Przypomnijmy, że referendum w sprawie całkowitego usamodzielnienia się i utworzenia odrębnego państwa zostało ogłoszone w dniu 8 września 1991 roku. Należy zauważyć, że z tej formy bezpośredniej demokracji skorzystało wtedy 71% uprawnionych do głosowania, z czego aż 95% poparło niezależność państwa¹. Uwzględniając ostateczne wyniki wyborów, Skupština (parlament) proklamowała niepodległość Macedonii, a w dniu 17 listopada tego samego roku uchwaliła konstytucję samodzielnego i niepodległego już państwa. Za jej przyjęciem zagłosowało wówczas 96 deputowanych. Należy zaznaczyć, że w głosowaniu nad uchwaleniem ustawy zasadniczej nie wzięli udziału przedstawiciele dwóch albańskich partii etnicznych. Głosowanie to odbyło się także bez udziału trzech przedstawicieli prawicowej WMRO – DPMNE² (Wewnętrznej Macedońskiej Organizacji Rewolucyjnej – Demokratycznej Partii Macedońskiej Jedności Narodowej), którzy swoją niechęć do wyrażenia akceptacji usprawiedliwiali między innymi brakiem zagwarantowania w uchwalanej konstytucji macedońskich interesów narodowych. Równocześnie zwracano uwagę na brak uwzględnienia w tej ustawie zapisu o nadrzędnym znaczeniu określenia symboli nowego państwa macedońskiego, tj. flagi, godła i hymnu. Kwestie te bowiem w zamyśle macedońskiego ustrojodawcy zostały pozostawione do regulacji ustawowej³.

¹ Referendum nie było wolne od bojkotu, w którym czynny udział wzięła zarówno ludność macedońska, jak i albańska.

² Vnateszna makedonska revolucionerna organizacija – Demokratika partija za makedonsko nacionalno edinstvo za I. Stawowy-Kawka, *Historia Macedonii*, Wrocław 2000, s. 333.

³ J. Jachowicz, *Wstęp*, w: *Konstytucja Republiki Macedonii*, Warszawa 1999, s. 6 i 7.

Jednak pomimo okoliczności niestwarzających korzystnego klimatu dla uchwalenia ustawy zasadniczej ostatecznie weszła ona w życie w dniu 20 listopada 1991 roku. Od tego też momentu urząd polityczny Republiki Macedonii stał się konstytucyjnie legitymizowany. Niemal natychmiast rozpoczął się proces zmian w establishmencie politycznym, przede wszystkim w zakresie tych decyzji politycznych, w wyniku których nastąpiło odwołanie niemal wszystkich przedstawicieli macedońskich ze Skupsztiny oraz Prezydium Federacyjnej Jugosławii. Kolejnymi działaniami było zdymisjonowanie macedońskich dyplomatów, którzy do momentu secesji federacji jugosłowiańskiej, pełniąc zaszczytne funkcje dyplomatyczne, reprezentowali Jugosławię za granicą.

Do szczególnych osiągnięć młodego państwa należało wynegocjowanie porozumienia o wycofaniu z jej terytorium wszystkich wojsk federacyjnych (czyli jugosłowiańskich), co w myśl wcześniejszych postanowień miało być sfinalizowane w dniu 15 kwietnia 1992 roku⁴. Ubiegając się o międzynarodowe uznanie jako samodzielne państwo, Macedonia napotkała poważne przeszkody. W trakcie starań o przyjęcie do ONZ powstał problem akceptacji jej nazwy. W tej kwestii dość jednoznaczne i nieprzejednane stanowisko wyrazili politycy greccy, obawiając się, że używając nazwy „Republika Macedonia”, wcześniej czy później będzie ona artykułowała skrywane, jak podejrzewano, roszczenie terytorialne wobec północnej prowincji Grecji, zwanej również Macedonią Egejską⁵, a więc w brzmieniu identycznym. W toczącym się sporze strona grecka dowodziła, że ani zapis art. 3 konstytucji macedońskiej z 1991 roku, ani też wprowadzona poprawka konstytucyjna do tego artykułu nie stanowiły dla nich wystarczającej gwarancji zapewniającej o zaniechaniu jakichkolwiek roszczeń w tej kwestii. Przypomnijmy, że poprawka I do wspomnianego artykułu brzmiała „Republika Macedonii nie ma roszczeń terytorialnych wobec państw sąsiednich”, a jej granice mogą być zmienione jedynie zgodnie z konstytucją, na zasadzie dobrowolności oraz w myśl ogólnie uznanych norm prawa międzynarodowego. Również ze strony greckiej padały wcale nieblahe zarzuty, że Macedonia okrada Grecję z symboli narodowych. Chodziło przede wszystkim o flagę narodową przedstawiającą wizerunek szesnastoramiennego słońca na czerwonym tle. W sporze tym powoływano się na przykład Werginy, która jest obecnie miastem greckim, dlatego Grecy uzurpują sobie niezbywalne prawa do tego symbolu⁶. Możliwe starania czynione przez stronę macedońską ostatecznie zostały zwieńczone przyjęciem Macedonii do ONZ, co stało się faktem w dniu 8 kwietnia 1993 roku, jednakże pod tymczasowo funkcjonującą nazwą: Była Jugosłowiańska Republika Macedonii (BJRM). Kwestia nazwy jest swego rodzaju rozwiązaniem kuryozałym w skali międzynarodowej.

Samodzielna dziś Republika Macedonii powiększa grono państw o ustroju parlamentarnym, przyjmując formę rządów dającą się zakwalifikować do parlamentarno-gabinetowych. Pozostawiając instytucję prezydenta, ustawodawca przewidział dla tego

⁴ Szybko też (w grudniu 1991 roku) Macedonia rozpoczęła starania o międzynarodowe uznanie, jak również o przyjęcie do ONZ, UE EWG oraz innych organizacji międzynarodowych.

⁵ Macedonia Egejska (Macedonia grecka), prowincja w pn. Grecji nad Morzem Egejskim, w pd. części historycznej Macedonii obejmuje pn.-wsch. partie gór Pindos, Nizinę Salonicką, Półwysep Chalcydycki i pd.-zach. Stok Rodop; pow. 34,2 tys. km², 1890,7 tysięcy mieszkańców (1971), głównie Greków i Macedończyków. Główne miasto Saloniki skupia około 30% ludności należącej do zespołu miejskiego. Por. *Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1974, s. 803.

⁶ A.M. Polkowska, *Macedonia*, Wrocław 2000, s. 87.

segmentu władzy wykonawczej konstytucyjnie dość słabą pozycję⁷. Zważywszy na pierwsze wybory prezydenckie w samodzielnie funkcjonującej Macedonii, należy zauważyć, że stanowisko głowy państwa objął wtedy Kiro Gligorov⁸. To właśnie w opinii tego polityka, „Macedonia była, jest i pozostanie krajem wieloetnicznym, tolerancyjnym. Właśnie dzięki tolerancji w ciągu 10 lat panował tu pokój, choć przez była Jugosławię przetoczyły się cztery wojny”⁹. Jako polityk macedoński wywodził się ze starego establishmentu politycznego (czyli komunistycznego). Pochodzenie to w niczym nie przeszkodziło mu jednak w objęciu jakże ważnego urzędu w państwie. 27 stycznia 1991 roku został wybrany – co prawda wtedy jeszcze nie w wyniku bezpośrednich, lecz pośrednich wyborów przez parlament – na urząd prezydenta Socjalistycznej Republiki Macedonii (a od listopada 1991 roku Republiki Macedonii).

Kiro Gligorov dał się poznać jako działacz aktywnie wspierający dążenia Macedonii do wyłączenia się ze struktury federacyjnej. Już bowiem wiosną 1991 roku polityk ten wraz z Aliją Izetbegoviciem (prezydentem Bośni i Hercegowiny), nie tylko snuli, lecz także odważnie przedstawiali plany przekształcenia Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii w luźniejszą federację. Wtedy te polityczne scenariusze zostały jednak ostro skrytykowane i w konsekwencji zdecydowanie odrzucone przez Serbów. Także w kolejnych wyborach, już w pełni demokratycznych, bezpośrednich, ponownie zwycięstwo odniósł Gligorov. To właśnie temu politykowi przypisuje się znaczne zasługi w staraniach o uznanie Macedonii na arenie międzynarodowej dzięki staraniom o jej wydobywanie z izolacji międzynarodowej. Przypomnijmy, że dzięki jego umiejętnym zabiegom dyplomatycznym udało się zawrzeć w dniu 12 września 1995 roku bardzo ważne porozumienie z Grecją, która nie zgadzała się na posługiwanie się nazwą „Republika Macedonii”. Na odnotowanie zasługują też działania ówczesnego prezydenta, zmierzające do nawiązania poprawnych stosunków z Bułgarią. Podczas jego prezydentury udało się także spowodować utrzymanie wieloetnicznego państwa w stanie równowagi, co, zważywszy na kontekst prowadzonego wywodu, wydaje się nie bez znaczenia. 3 października nieznani sprawcy dokonali nieudanego zresztą zamachu

⁷ Więcej na ten temat pisałam por. E. Bujwid-Kurek, *Pozycja głowy państwa w rozwiązaniach konstytucyjnych wybranych państw pojugosłowiańskich*, „Politeja” nr 2/ 2004, Kraków 2004, s. 341–344.

⁸ K. Gligorov ur. 3 maja 1917 roku w Štipie, macedoński polityk pochodzenia mieszczańskiego. Ukończył gimnazjum w Skopiu, a w 1939 roku ukończył studia prawnicze w Belgradzie. Po powrocie do Macedonii był zatrudniony jako prawnik w prywatnym banku. W 1941 roku wstąpił w szeregi partii komunistycznej, przyłączając się do partyzantki J. Broz-Tito. Był członkiem Antyfaszystowskiej Rady Wyzwolenia Narodowego Macedonii (ASNOM), a także AVNOJ (Antyfaszystowskiej Rady Wyzwolenia Jugosławii), która została założona przez J. Broz-Tito. Po drugiej wojnie światowej pełnił funkcję sekretarza komisji konstytucyjnej podczas prac nad konstytucją Macedonii. Jako macedoński delegat z ramienia Ludowej Republiki Macedonii pracował w Belgradzie w instytucjach rządowych Federacji. Wiosną 1968 roku ustąpił z rządu. W latach 1971–1978 był członkiem Prezydium SFR Jugosławii będąc jednocześnie przewodniczącym jej parlamentu (1974–1978). W 1978 roku został odsunięty od pełnienia jakichkolwiek funkcji państwowych z powodu niezgodności poglądów w kwestiach gospodarczych z J. Broz-Tito. Po śmierci Tity w 1981 roku został usunięty z KC partii, co było spowodowane wygłoszonym przez niego na kongresie tej partii tezy o konieczności respektowania praw rynku. Pod koniec lat osiemdziesiątych aktywnie współpracował z premierem Antem Markoviciem podczas wprowadzania reform rynkowych. Por. *Słownik biograficzny Europy Środkowo-Wschodniej*, W. Roszkowski, J. Kofman (red.), Instytut Studiów Politycznych, Warszawa 2004, s. 374 i 375.

⁹ Wypowiedź Kiro Gligorova z 22 marca 2001, por. *Terrorysty i okupanci. Rozmowa (pierwsza) z Kiro Gligorovem, byłym prezydentem Republiki Macedonii*, w: R. Bilski, *Łuny nad Tetowem, Macedonia i jej sąsiedzi. Zbiór reportaży 2001–2002*, Warszawa 2002, s. 31.

bombowego na jego życie. Gligorov, którego zdrowie było znacznie nadwątlone nie zdecydował się już na udział w wyborach prezydenckich w 1999 roku¹⁰. Tę politykę kojarzy się symbolicznie z silnym i niepodległym państwem. Przypomnijmy, że w 1995 roku udzielono mu 90-procentowego poparcia, a 3 października 1995 roku w Skopiu dokonano zamachu na jego życie. Ranny kilkanaście dni walczył ze śmiercią, co przysporzyło mu jeszcze większej popularności. W styczniu 1996 roku wrócił na swoje stanowisko, które piastował aż do 5 grudnia 1999 roku¹¹.

Tym razem kolejnym zwycięzcą w wyborach prezydenckich okazał się Boris Trajkovski¹², który kandydował na ten urząd będąc przedstawicielem WMRO – DPMNE. Trajkovski, urodzony we wschodniej Macedonii, w porównaniu z ustępującym prezydentem należał do grona młodych polityków. Nowy prezydent, z wykształcenia prawnik (absolwent prawa Uniwersytetu Cyryla i Metodego w Skopiu), jeszcze zanim objął funkcję głowy państwa, był burmistrzem jednej z dzielnic – Skopie Kisela Voda. Przewodniczył komisji spraw zagranicznych z ramienia WMRO – DPMNE. Gdy partia ta wygrała wybory parlamentarne w 1998 roku, został wiceministrem spraw zagranicznych. Jako przedstawiciel grupy umiarkowanych reprezentantów wspomnianej partii w listopadzie 1999 roku ubiegał się o fotel prezydenta Republiki Macedonii. Jego kontrkandydatem wtedy był reprezentujący nurt socjaldemokratyczny Tito Petkovski, który przede wszystkim wykorzystał antyalbańskie nastroje występujące w społeczeństwie macedońskim. W swojej kampanii wyborczej – mocno nacechowanej wątkami nacjonalistycznymi – Trajkovski świadomie nie podejmował tematyki albańskiej, o wiele bardziej zwracając uwagę wyborców na problemy ekonomiczne. W powszechnym przekonaniu panuje opinia, że właśnie ten zabieg – zainteresowanie sprawami gospodarczymi kraju – był decydujący w zapewnieniu mu upragnionego zwycięstwa.

Począwszy od objęcia urzędu, czyli od 15 grudnia 1999 roku, Trajkovski prowadził politykę otwartą na kraje sąsiadujące, próbując tym samym umocnić pozycję Macedonii w układzie międzynarodowym. Był postrzegany i oceniany jako polityk stabilizujący kraj. Przykładem może być zaprezentowane przez niego stanowisko wobec albańskiego powstania w początkach 2001 roku. Wtedy to właśnie Trajkovskiemu udało się złagodzić radykalny, wręcz wojowniczy kurs polityki prowadzonej przez premiera Ljubčo Georgiewskiego¹³. W maju tego samego roku został oficjalnie przedstawiony plan stabilizacyjny, w którym przewidziano realizację „tolerancyjnych” decyzji, a więc częściową amnestię dla rebeliantów, reformę szkolnictwa, poszerzenie praw w zakresie języka albańskiego oraz zagwarantowanie reprezentacji Albańczyków w instytucjach państwowych.

Należy pamiętać, że plan ten w znacznym stopniu przyczynił się do zawarcia ugody w Ochrydzie w sierpniu 2001 roku.

¹⁰ Ibid., s. 375

¹¹ Por. A.M. Polkowska, op.cit., s. 28 i 29. Zob. E. Bujwid-Kurek, *Pozycja głowy państwa...*, s. 335–348.

¹² Boris Trajkovski ur. 25 czerwca 1956 roku w Strumicy. W 1980 roku uzyskał dyplom w zakresie prawa finansowego. Ibid., s. 1310.

¹³ Ljubčo Georgiewski premier Republiki Macedonii w okresie 30.11.1998–7.10.2002 roku z ramienia WMRO – DPMNE.

Kolejne przedterminowe wybory prezydenckie zostały ogłoszone w 2004 roku. Wtedy zwycięstwo należało do Branka Crvenkovskiego¹⁴. Był to polityk macedoński, wywodzący się z kręgów postkomunistycznych. Zanim jednak objął urząd prezydenta Republiki Macedonii, wcześniej, bo od 17 sierpnia 1992 roku, pełnił funkcję premiera rządu koalicyjnego, złożonego z czterech partii, wśród których znalazły się siły polityczne reprezentujące albańską mniejszość. Celem nadrzędnym gabinetu, którym przewodził, było doprowadzenie do równowagi etnicznej, co zwłaszcza w wieloetnicznej republice okazało się nie lada wyzwaniem. W latach 1992–1995 zdołał przerwać dotkliwe działania polegające m.in. na bojkocie ekonomicznym ze strony Grecji, uzyskując międzynarodowe uznanie niepodległości kraju (choć należy przypomnieć, wciąż jeszcze funkcjonującego pod problematyczną nazwą Była Jugosłowiańska Republika Macedonii). W 1993 roku Crvenkovski, będąc szefem rządu, zainicjował długo zapowiadaną, lecz w rezultacie nieskuteczną prywatyzację gospodarki macedońskiej. Po wyborach w 1994 roku w dalszym ciągu kontynuował swoją politykę, opierając się na podobnych jak w poprzedniej kadencji zasadach politycznych. Będąc czołowym przedstawicielem macedońskiego establishmentu politycznego, był otwarty na zawieranie kompromisów poprzez wypracowanie drogą pokojową konsensusu z opozycją. Działania takie miały zapewne bardzo korzystny wpływ na umocnienie stabilności kraju, który ze względu na swoją strukturę multietniczną tego szczególnie potrzebował. Utrzymująca się wciąż jeszcze na zbyt niskim poziomie gospodarka Macedonii, której nie zdołano uzdrowić mimo wprowadzania naprawczych programów ekonomicznych, faktycznie nie sprzyjała zadowoleniu społecznemu, lecz wprost przeciwnie, była powodem wszczynania licznych buntów, protestów i strajków. W związku z systematycznie pogarszaniem się sytuacji materialnej ludności w 1996 roku Boris Crvenkovski zreorganizował rząd, upatrując w tych działaniach panaceum nie tylko na uzdrowienie sytuacji, lecz także na wzmocnienie nadwątlonej popularności zarówno swojej własnej, jak i gabinetu, któremu przewodził. Na rehabilitację swojego wizerunku przyszło mu jednak nieco poczekać. Jesienią 1998 roku jego partia przegrała wybory parlamentarne (została pokonana przez WMRO – DPMNE), w związku z czym 30 listopada 1998 roku sam lider podał się do dymisji. Jednakże nie rezygnując całkowicie z działalności politycznej, przeszedł do opozycji, niemal natychmiast obejmując przewodnictwo Socjaldemokratycznego Związku Macedonii. Prawdziwie zwycięska dla niego passa rozpoczęła się dopiero w 2002 roku, kiedy we wrześniu w wyborach parlamentarnych sukces odniosła koalicja Sojuszu dla Macedonii. W koalicji tej najistotniejszą rolę odegrał właśnie Socjaldemokratyczny Związek Macedonii, dlatego też stał się możliwy jego ponowny wybór na urząd premiera.

Boris Crvenkovski objął urząd szefa rządu w dniu 7 października 2002 roku, a po tragicznej śmierci Borisa Trajkovskiego, dotychczas pełniącego urząd głowy państwa został prezydentem w dniu 28 kwietnia 2004 roku¹⁵.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku analogicznie jak w niemal wszystkich państwach bałkańskich w Macedonii nastąpił prawdziwy „wysyp” partii politycznych o

¹⁴ Branko Crvenkovski ur. 12 X 1962 roku w Sarajewie. Syn oficera. Absolwent Wydziału Mechaniki Informatyki i Automatyki Uniwersytetu w Skopiu. Członek partii komunistycznej. W latach 1990–1991 jeden z założycieli Socjaldemokratycznego Związku Macedonii (SDSM), z rekomendacji tego ugrupowania wszedł do parlamentu, a w 1991 roku objął przywództwo tej partii. Por. *Słownik biograficzny...*, op.cit., s. 211 i 212.

¹⁵ Ibid., s. 212.

rozmaitej proveniencji i różnie artykułowanych programach politycznych. Spośród wielu na szczególną uwagę zasługuje wielokrotnie już wspomniana WMRO – DPM-NE, która została utworzona 17 kwietnia 1990 roku, a na jej czele w chwili uzyskania legitymizacji stanął Ljubčo Georgievski.

W 1990 roku powstało znacznie więcej liczących się partii politycznych. Według kolejności uzyskiwania osobowości prawnej były to: założona w styczniu 1990 roku Ludowa Partia Demokratyczna (NDP)¹⁶, która na scenie politycznej zaznaczyła swoją obecność jako partia albańska, której przywódcą został Ilazem Halimim. 25 maja 1990 roku została zarejestrowana Partia Demokratycznego Rozwoju (PPP)¹⁷, która wyrażała poglądy mniejszości albańskiej, a na jej czele stanął przewodniczący Abdulrahman Alitim. Socjalistyczna Partia Macedonii (SPM)¹⁸ została utworzona 13 lipca 1990 roku z Kiro Popovskim na czele. 28 lipca tego samego roku powstała PCERM¹⁹ – Partia Powszechnego Równouprawnienia Romów z Macedonii – której przywództwo objął Faik Abdi. Kilka dni później, 25 lipca 1990 roku, została utworzona Demokratyczna Partia Turków w Macedonii (DPTM) pod kierownictwem Erdogana Saraca²⁰.

W 1991 roku zgłosiły chęć rejestracji kolejne partie polityczne, spośród których istotne znaczenie polityczne odegrały takie jak na przykład WMRO – DP, czyli Wewnętrzna Macedońska Organizacja Rewolucyjna – Demokratyczna Partia²¹, której początki datują się na 26 stycznia 1991 roku, wtedy bowiem została ona utworzona w Ochrydzie z przewodniczącym Vladimirem Golubovskim na czele. Kolejną partią, zawiązaną w tym samym roku, była Mieszczańsko-Liberalna Partia Macedonii (GL-PM)²² pod przewodnictwem Borisa Gegajema. W kwietniu 1991 roku nastąpiło przemianowanie nazwy SKM – PDP (Związku Komunistów Macedonii – Partia Demokratycznych Przemian) na SDSM (Socjaldemokratyczny Związek Macedonii)²³. Trzeba przypomnieć, że na jej czele w 1992 roku stanął Branko Crvenkovski.

Kolejnym okresem obfitującym w tworzenie się nowych partii politycznych był 1992 rok. 11 lutego tego roku została zarejestrowana DPPRM²⁴ – Demokratyczna Postępową Partia Romów z Macedonii, której przewodnictwo objął Arif Bekir. W marcu zaś powstała DPSM²⁵ – Demokratyczna Partia Serbów w Macedonii, której przewodnictwo polityczne przypadło Boro Ristikovi. W rok później, 27 czerwca 1993, zawiązała się DP²⁶ – Demokratyczna Partia, której rejestracja nastąpiła 29 lipca, a jej przywódcą został obwołany Boro Petar Gošev, który prawie cztery lata później, w 1997

¹⁶ Narodna demokratska partija, tłumaczenie za I. Stawowy-Kawka, *Historia Macedonii*, op.cit., s. 332.

¹⁷ Partija za demokratski prosperit, za ibid., s. 332.

¹⁸ Socijalističkata partija na Makedonija, za ibid., s. 333.

¹⁹ Partija za celosna emancipacija na Romite od Makedonija, za ibid., s. 333.

²⁰ Demokratska partija na Turcite vo Makedonija, za ibid., s. 333.

²¹ Vnatrašena makedonska revolucionerna organizacija – Demokratka partija, która uzyskała rejestrację prawną w dniu 4 II 1991 roku.

²² Graѓansko-liberalna partija na Makedonija, za I. Stawowy-Kawka, *Historia Macedonii...*, op.cit., s. 332.

²³ Nastąpiła zmiana nazwy partii na Sojus za Koministite na Makedonija na Socjaldemokratskiot sojus na Makedonija. Por. J. Wojnicki, *Proces instytucjonalizacji przemian ustrojowych w państwach postjugosłowiańskich*, Pułtusk 2007, s. 429.

²⁴ Demokratka progresivna partija na Romite od Makedonija, tłumaczenie za I. Stawowy-Kawka, *Historia Macedonii...*, op.cit., s. 332.

²⁵ Demokratka partija na Serbie vo Makedonija, za ibid.

²⁶ Demokratka partija, za ibid.

roku, objął kierownictwo także w nowych, nieco zmienionych już realiach politycznych.

W następnych latach nie powoływano do życia nowych ugrupowań noszących znamiona i charakter partii politycznych. Dopiero nieco później, 11 czerwca 1997 roku, powstała kolejna partia świadcząca o utrwalającym się klimacie politycznym, sprzyjającym realizacji zasady pluralizmu politycznego (czyli partyjnego), którą była DPA²⁷ – Demokratyczna Partia Albańczyków, kierowana przez Arbena Xhaferi. Wymieniona partia była przejawem woli mniejszości albańskiej. Należy zaznaczyć, że DPA powstała w wyniku zjednoczenia się dwóch, oddzielnie funkcjonujących partii albańskich: PDP²⁸ – Partii Demokratycznego Rozwoju, dowodzonej przez Arbena Xhaferi oraz NDP²⁹ – Ludowej Partii Demokratycznej z Iliazem Halimim na czele.

Relatywnie najpóźniej, bo dopiero w marcu 1998 roku zawiązała się DA³⁰ – Demokratyczna Alternatywa kierowana przez Vasilę Tupurkovskiego, która wyróżnia się spośród wielu innych ugrupowań politycznych programem o zabarwieniu liberalnym, zwłaszcza w kwestiach politycznych i gospodarczych. Partia ta przede wszystkim opowiadała się za tolerancją międzyetniczną oraz techniczną modernizacją infrastruktury kraju. Jej lider jest dziś zaliczany do grona tych młodych polityków macedońskich (ur. 8.04.1951 roku), który zakładając DA, zdołał skupić w niej byłych komunistów, mających wciąż związki z Belgradem, a więc zarówno ze „starą” nomenklaturą, jak i ze „starym” aparatem władzy. Należy zaznaczyć, że partia ta, pozostając w sojuszu z WMRO – DPMNE, zdobyła 12 mandatów w wyborach parlamentarnych. Jej sukcesem było wprowadzenie w 1998 roku do rządu Georgevskiego oraz ośmiu „swoich” ministrów.

27.12.1999 Tupurkovski objął stanowisko pierwszego wiceministra, z którego zrezygnował rok później, w grudniu 2000 roku, wycofując tym samym DA z rządu. Jednocześnie sformułował oskarżenia pod adresem ówczesnego szefa rządu, któremu przede wszystkim zarzucał nieprzestrzeganie zasad demokracji oraz brak zapowiadanych reform.

Znamiennym zjawiskiem dla macedońskiej sceny politycznej po 1990 roku jest jej specyfika polegająca na wieloetnicznym charakterze, co odzwierciedla się w udziale etnicznych partii politycznych w życiu politycznym. Partie reprezentujące Albańczyków, wyrażając interesy albańskie, próbują forsować korzystne dla nich decyzje. Na uwagę zasługują ponadto reprezentacje tureckie i romskie, które w równym stopniu starają się o to, by nie tylko utrzymać się na scenie politycznej, lecz także by ich głosy nie były pozbawione znaczenia, i co więcej, były brane pod uwagę, zwłaszcza w podejmowaniu decyzji o dużym znaczeniu dla całego państwa.

Należy przypomnieć, że w 1998 roku były zarejestrowanych 32 partie. W wyborach samorządowych w 2000 roku zwycięstwo odniosła demokratyczna koalicja „Zajedno za Makedonija (Wspólnie na rzecz Macedonii), która uzyskała najwięcej, bo aż 64% głosów. Drugą liczącą się siłą polityczną, uzyskującą dość duże poparcie, okazała się też postkomunistyczna koalicja „Promieni” (Przemiany), której udało się uzyskać 36% głosów. Natomiast w wyborach parlamentarnych w 2002 roku znaczną popularność

²⁷ Demokratka partija na Albancite, za *ibid.*

²⁸ Partija za demokratki prosperit, za *ibid.*

²⁹ Narodna demokratka partija, za *ibid.*

³⁰ Demokratka alternativa, za *ibid.*

uzyskali macedońscy postkomuniści z partii socjaldemokratycznej. Jeśli chodzi natomiast o drugą pod względem liczby ludności populację Albańczyków, to największym poparciem cieszyła się wówczas reprezentująca ich interesy – Demokratyczna Unia na rzecz Tolerancji dowodzona przez Ali Ahmeti³¹.

W mojej opinii, warte uwagi jest to, że w szeregach partii dotychczas o priorytetowym znaczeniu, czyli WMRO – DPMNE, doszło do secesji, z której została wyodrębniona WMRO – Partia Ludowa z Nikołą Grujevskim³² na czele. Kolejna kampania wyborcza przypadająca na 2006 rok była prowadzona przez tego polityka pod głośnymi i niezwykle popularnymi, choć ze zróżnicowaną akceptacją wyrażanymi przez opinię społeczną hasłami: jak najszybszego przystąpienia Macedonii do NATO i Unii Europejskiej oraz walki z korupcją. Temu politykowi przypisuje się także niekwestionowane zasługi w uzyskaniu przez partię, którą reprezentował, aż 44 ze 120 mandatów w parlamencie Macedonii. Secesjonistom natomiast udało się wtedy uzyskać zaledwie 7 mandatów.

Zauważmy, że od podziałów nie była wolna także strona rządząca. W 2005 roku powstała Nowa Partia Socjaldemokratyczna, której ster objął Tito Petkovski. Otrzymała ona sześć mandatów. SDSM³³ – Socjaldemokratyczny Związek Macedonii, przynależący do Międzynarodówki Socjalistycznej, został założony jeszcze w kwietniu 1991 roku, będąc sukcesorem Związku Komunistów Macedonii – Partii Demokratycznych Przemian. W swym programie politycznym Petkovski położył wyraźny akcent na zjawisko etatyzmu, jednocześnie łącząc go z kapitalizmem. Chętnie także przystał na członkostwo w NATO. Partia reprezentowana przez tego polityka jest postrzegana jako ugrupowanie wyraźnie oscylujące w kierunku Unii Europejskiej. Osiemnaście mandatów uzyskała Demokratyczna Unia na rzecz Integracji Ali Ahmetiego (ta liczba mandatów była wynikiem połączenia reprezentacji mniejszości albańskiej). Demokratyczna Partia Albańczyków (DPA) uzyskała wtedy 11 mandatów. Sumując wszystkie mandaty uzyskane przez Albańczyków, otrzymujemy 29 mandatów, co w porównaniu z poprzednią kadencją stanowi wzrost o 4 mandaty. Tym samym został osiągnięty niemal idealny wynik zgodny z procentowym udziałem Albańczyków będących wcale niemałą częścią ludności Macedonii³⁴.

Przypomnimy, że kampania wyborcza towarzysząca wyborom w 2006 roku obfitowała w liczne wydarzenia, które były przejawem wrogich postaw i wzajemnej nieskrywanej niechęci wrogo nastawionych do siebie narodów. Potwierdzeniem tego mogą być ostre starcia, do których dochodziło między przedstawicielami Demokratycznej Unii Integracji (DUI)³⁵ a zwolennikami Demokratycznej Partii Albańczyków (DPA). W tym miejscu szczególnie zasadne wydaje się przypomnienie takich incydentów jak

³¹ Polityk ten jest także znany jako przywódca partyzantki podczas konfliktu jugosłowiańskiego

³² Minister finansów w rządzie Georgiewskiego

³³ Socjaldemokratki Sojusz Makedonije, za I. Stawowy-Kawka, *Historia Macedonii...*, op.cit., s. 333.

³⁴ W skład ludności Macedonii wchodzi: Macedończycy – 64%, Albańczycy – 25%, Turcy – 4%, Cyganie – 3%, Serbowie – 2%, inni – 2%. Dane za: *Fakty i liczby*, Encyklopedia PWN, Warszawa 2004, s. 235. Szerzej na ten temat patrz: I. Stawowy-Kawka, *Mniejszości narodowe w Republice Macedonii – współczesne problemy*, w: *Miejsce Macedonii na Bałkanach. Historia – Polityka – Kultura – Nauka*, I. Stawowy-Kawka (red.), Kraków 2005, s. 84–109.

³⁵ Demokratka unija za integracija – to partia byłych partyzantów albańskich mających program zabarwiony nacjonalistycznie. Przywódcą jest Ali Ahmetin (to z kolei były przywódca rebelii z udziałem UCK). Po wyborach parlamentarnych w 2002 roku partia ta stała się głównym koalicjantem Socjaldemokratycznego Związku Macedonii (SDSM).

na przykład: podrzucanie bomb w siedzibach partii, eksplozja granatów, zastawianie zasadzek na liderów partii (jeden z nich został postrzelony przed wejściem do własnego domu) czy też podjęte przez DPA próby przedostania się do siedziby DUI przy użyciu buldożera. Liczne działania wyzwalające agresję po obu stronach (to znaczy albańskiej i macedońskiej) zmusiły ówczesnego szefa rządu do zwrócenia się o pomoc do premiera Kosowa Agima Ceku z prośbą by ten, apelując do ludności albańskiej, spowodował, by zrezygnowała ona ze stosowania przemocy, która dawała o sobie znać szczególnie dotkliwie podczas bardzo burzliwej, choć krótkiej, zaledwie dwudziestodniowej kampanii.

Ogółem w ostatnich wyborach parlamentarnych, które odbyły się 5 lipca w 2006 roku, wzięło udział 26 partii politycznych, 6 koalicji oraz 2620 kandydatów. Zwyciężyła centroprawicowa opozycja – Socjaldemokratyczny Związek Macedonii – która jako rządząca do tej pory partia centrolewicowa uzyskała 23,3% poparcia. Natomiast WMRO – DPMNE Grujevskiego zdobył zaledwie 5% głosów³⁶. Rezultaty te umożliwiły zgodny z parytetem rozdział mandatów w parlamencie.

Największa w Macedonii partia albańska – DUI – złagodziła swą politykę wobec nowo utworzonego rządu centroprawicowego. Taka decyzja była podyktowana licznymi strajkami, bojkotem i protestami, które jednak nie przyniosły oczekiwanych rezultatów stronie wszczynającej te akcje. Przypomnijmy, że deputowani z ramienia DUI w 2006 roku uczestniczyli w uroczystej sesji parlamentu, zorganizowanej z okazji piętnastej rocznicy przeprowadzonego referendum niepodległościowego.

Jednak należy zauważyć, że stało się tak wbrew wcześniejszym deklaracjom partyjnym w tej kwestii. Podczas uroczystości stojący na czele tej partii polityk Ali Ahmedi wyraźnie stwierdził, że ich uczestnictwo w tych obchodach jest tylko przejawem szacunku dla państwa, co, w ich opinii, nie jest jednoznaczne z akceptacją rządu. To zachowanie zostało jednak w powszechnym odczuciu społecznym uznane za ostateczne zakończenie trwających już kilka miesięcy protestów ulicznych i zakłóceń życia publicznego przez tę partię. Wydaje się, że powodów roszczeniowych zachowań artykułowanych przez Demokratyczną Unię Integracji należy upatrywać już od momentu przyjęcia przez nowy rząd WMRO – DPMNE do koalicji innej partii albańskiej, legitymującej się szyldem Demokratycznej Partii Albańczyków (DPA). Paradoksalnie ugrupowanie miało taką realną możliwość, pomimo że uzyskało mniejsze poparcie, zdobywając tylko 11 miejsc w ciele legislacyjnym, niż jej konkurentka DUI, której udało się zdobyć 14 miejsc na 120 możliwych. Liczba ta zwiększyła się o trzy kolejne miejsca to po zawiązaniu koalicji z PDP, w wyniku czego partie wspólnie miały już 17 miejsc. Jednak ani ze strony samej DUI, ani blisko z nią związanej PDP parlamentowi w zasadzie nic nie zagrażało, bowiem żadna z nich nie była zdolna wpływać obstrukcyjnie na funkcjonowanie organu legislacyjnego, choć zwłaszcza ta pierwsza wcale nie ukrywała, że chce zastosować działania polegające na blokowaniu wotum zaufania dla rządu³⁷.

Należy zaznaczyć, że DUI ma dość niechlubny rodowód, gdyż wywodzi się ze środowisk rebelianckich. To właśnie tę partię przyjęło się powszechnie obarczać winą za wzniecenie w 2001 roku wspomnianego już konfliktu, który omal nie zakończył się

³⁶ Wyniki podane za: <http://www.lewica.pl/?id=11092>

³⁷ F. Cvetkovska, *Albańczycy protestują, rząd trwa*, http://www.e-polityka.pl/a.4264.d.37Albanczyzy_protestuja_rzad_trwa.html

wojną domową. Konflikt ten, zasadzający się na roszczeniach praw albańskiej mniejszości, znalazł swoje pozytywne rozwiązanie dzięki podpisaniu porozumienia w Ochrydzie. „Umowa Ochrydzka”, podpisana 13 sierpnia 2001 roku, w sferze deklarowanych zapisów wyszła naprzeciw większości wyrażanych oczekiwań i żądań albańskich rebeliantów. Nie należy zapominać, że w wyborach z 2002 roku DUI znalazła poparcie głównie w mniejszości albańskiej i została włączona do rządu utworzonego wówczas przez socjaldemokratów. Jej nadrzędnym celem było wtedy wprowadzenie w życie porozumienia ochrydzkiego, które zapewniało, że wszystkie akty prawne i ustawy odnoszące się *ad hoc* do spraw mniejszości etnicznych muszą być ustanowione zgodnie z tzw. prawem Badintera³⁸. Na mocy tego prawa postanowiono, że mniejszości mogą skutecznie wpływać na prace parlamentu. Rafiz Aliti, jeden z czołowych polityków z partii DUI, wyrażał przekonanie, że prawo to dotyczy wszystkich ważnych ustaw dla Macedonii, podczas gdy jego partyjny kolega M. Xhaferi sugerował, by rząd WMRO – DPMNE jasno określił, w jakich konkretnych przypadkach zasady Badintera mają być obligatoryjne. Natomiast opinia profesora prawa z Macedonii Vlado Popowskiego, jednego z pomysłodawców porozumienia ochrydzkiego, potwierdza, że prawo Badintera ma zastosowanie przede wszystkim przy uchwalaniu ustaw regulujących kwestie kulturalne i edukacyjne, jak również tych, które dotyczą rozstrzygać związanych z kwestią symboli narodowych.

Specyfika pluralnego spektrum macedońskiej sceny politycznej polega także na tym, że istnieje realne niebezpieczeństwo ingerencji partii reprezentujących mniejszość, zwłaszcza albańską, w prace władz regionalnych.

Praktyka polityczna współczesnej macedońskiej sceny politycznej wyraźnie wskazuje, że partia „rebeliancka”, nie mając szans na skuteczne blokowanie decyzji na szczeblu rządu, zamierza się zadowolić „oddolnymi” zabiegami dysfunkcjonalnymi. W sierpniu 2006 roku podczas protestów w większości miast w Macedonii burmistrzowie jasno sprecyzowali swe stanowisko, odmawiając uczestnictwa w obradach Rady Związku Samorządów Lokalnych (ZELS). W kontekście prowadzonego wywodu na uwagę zasługuje fakt, że spośród 85 macedońskich miast, w 14 z nich funkcję burmistrza piastują politycy wywodzący się z DUI³⁹. Należy zwrócić uwagę, że w tych miastach Macedończycy stanowią mniejszość i w związku z tym bezwzględnie domagają się honorowania prawa Badintera.

Daje się jednak zauważyć, że postawa partii rebelianckiej w tej kwestii nieco ewoluowała, czego dowodem może być skłanianie burmistrzów, wywodzących się z łona tej partii, do bardziej tolerancyjnych zachowań i gotowości w zawieraniu kompromisów oraz respektowania praw i zasad współpracy na szczeblu samorządowym. Takie tolerancyjne poglądy i działania przypisuje się zwłaszcza wspomnianemu już wcześniej albańskiemu działaczowi partyjnemu M. Xhaferiemu.

³⁸ Prawo Badintera, od nazwiska francuskiego prawnika Roberta Badintera, zasada zapewniająca, że wszystkie decyzje będą podejmowane na podstawie większości głosów reprezentantów mniejszości etnicznych. DUI wraz z PDP dysponowały 17 z 33 mandatów reprezentujących mniejszości w parlamencie. Por. *ibid.*

³⁹ W punkcie 39 Rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie stanu integracji regionalnej Bałkanów Zachodnich Parlament Europejski wyraził ubolewanie, że lokalne wybory były, zdaniem obserwatorów z ramienia OBWE, pełne nieprawidłowości, oraz wezwał władze Byłej Jugosłowiańskiej Republiki do natychmiastowego podjęcia kroków koniecznych do przyjęcia standardów zgodnych z wymogami Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka. Zob. <http://www.europal.europa.eu/sides/>

Aby zrozumieć logikę sporu etnicznego charakterystycznego dla obecnej macedońskiej sceny politycznej, należy zwrócić uwagę, że utrzymujące się, zwłaszcza wśród elit politycznych rebeliantów albańskich, postawy i zachowania niechętnie rządowi, przy jednoczesnym wykorzystaniu do tego działań prowadzonych na szczeblach lokalnych, mogą prowadzić do niebezpieczeństwa znacznego osłabienia obecnego rządu. Gremia rządowe bowiem w takiej sytuacji zostaną zmuszone do skoncentrowania swych wysiłków nie na poprawie mocno nadwątlonej gospodarki macedońskiej, lecz przede wszystkim na interwencyjnych działaniach w terenie. Co więcej, wydaje się, że takiej sytuacji doświadczą głównie pojedynczy obywatele tworzący wspólnoty lokalne, co zasadniczo może generować negatywne skutki dla stabilizacji „młodej demokracji”.

Pluralna scena polityczna w Macedonii jest zjawiskiem stosunkowo nowym; jej początków należy poszukiwać w transformacji i przechodzeniu od monizmu do pluralizmu politycznego⁴⁰. Obecnie zauważa się, że we współczesnej Republice Macedonii jako samodzielnym państwie zarówno zasady demokratyczne, jak i pluralizm polityczny przybierają coraz wyraźniejszą postać. Demokracja parlamentarna jako nowa forma macedońskiego systemu politycznego jest ważnym atrybutem mającym wpływ na charakter samodzielnego, suwerennego i prawnego państwa. I choć Republika Macedonii, będąc w składzie Federacji Jugosłowiańskiej, miała prawnie gwarantowaną „indywidualność” dzięki poprawce nr 59 do Konstytucji SFRJ z 1974 roku, a tym samym do Konstytucji Socjalistycznej Republiki Macedonii z tego samego roku, to jednak dopiero w wyniku zmian konstytucyjnych wprowadzonych w 1991 roku, został uregulowany prawnie zapis dotyczący pluralizmu politycznego w Republice Macedonii (ówczesna Socjalistyczna Republika Macedonii). Wspomniana poprawka gwarantowała swobodę w kwestii organizacji i działalności politycznej. Należy jednak pamiętać, że w ówczesnej rzeczywistości ustalenie to sprowadzało się tylko do zapisu, natomiast w praktyce politycznej ograniczenia wynikały z obowiązku subordynacji wobec Partii Komunistycznej, w której priorytetem była zasada centralizmu demokratycznego podporządkowująca każde działania ściśle określonym decyzjom partyjnym.

Zachodzący obecnie proces pluralizmu politycznego w Republice Macedonii nie odbiega od realizowanego w pozostałych republikach pojugosłowiańskich. Może o tym przekonywać na przykład fakt, że w 1990 roku utworzono w sumie 20 partii politycznych, a do 1991 roku zarejestrowano 12 kolejnych. W latach 1990–1998 w Sądzie Apelacyjnym w Skopje było zarejestrowanych 88 partii politycznych i zrzeszeń obywateli, z czego 53 nie podlegało weryfikacji⁴¹. W początkach obserwowanego zjawiska pluralnego „bumu politycznego” nie tylko doszło do utworzenia wielu partii politycznych, lecz także związków i ruchów mających różnorodne programy polityczne. Badając ich trzon ideologiczny, można dostrzec szerokie spektrum, począwszy od ugrupowań mających charakter radykalny, poprzez umiarkowane, a na regresywnych skończywszy.

Wnikliwy obserwator macedońskiej sceny politycznej może dostrzec próby odziorowywania pozytywnych w tym względzie doświadczeń pochodzących z godnych naśladowania republik o analogicznej proveniencji: Słowenii i Chorwacji.

Pierwsze partie w Republice Macedonii powstawały zgodnie z ustawą z dnia

⁴⁰ Szerzej na ten temat pisze T. Karakamisewa, *Izbori i ozborni sistem (analizi, sostojbi, dilemi, resenija)*, Skopje 2004, s. 243.

⁴¹ Ibid., s. 245.

1 kwietnia 1990 roku oraz ustawą o partiach politycznych z dnia 28 lipca 1994 roku. Ustawa ta definiuje partie jako zorganizowane grupy obywateli, których celem jest dążenie do zdobycia władzy.

W początkach transformacji ustrojowej macedoński ustawodawca stał się odpowiedzialny za stworzenie sprzyjających warunków do realizacji demokratycznego ustroju.

Pierwsza infrastruktura partyjna w Republice Macedonii była modelowana z uwzględnieniem czterech czynników: pierwszy to wzorowanie się na partiach historycznych, które powstawały na przełomie XIX i XX wieku (tzw. partie historyczne); drugi to przeobrażanie partii socjalistycznych w partie polityczne funkcjonujące w nowych realiach politycznych (tzw. partie reformatorskie); trzeci to zainteresowanie nacjonalizmem etnicznym (tzw. partie etniczne) i czwarty zapotrzebowanie na inne partie o szerokich zainteresowaniach politycznych, religijnych oraz artykułowanych różnorodnych interesach (tzw. nowe partie)⁴².

W tym miejscu można się pokusić o próbę przyporządkowania konkretnych partii politycznych do powyższej klasyfikacji. I tak jeśli chodzi o „partie historyczne”, to w pełni należy się zgodzić z wyrażoną w tej kwestii opinią Svetomira Skarika, że są to WMRO – DPMNE, WMRO – Partia Demokratyczna. Do grupy „partii reformatorskich” słusznie zaliczono Socjaldemokratyczny Związek Macedonii i Socjalistyczną Partię Macedonii. Do grupy określonej mianem „partii etnicznych” należy włączyć: Partię Demokratycznego Rozwoju, Narodową Demokratyczną Partię, Demokratyczną Partię Turków w Macedonii, Demokratyczną Partię Serbów w Macedonii i Macedoński Front Narodowy. Do grupy „nowych partii” można zakwalifikować takie ugrupowania, jak Liberalno-Demokratyczna Partia, Liga za Demokrację, MAAK – Ruch Ogólnomacedońskiej Akcji i Demokratyczna Alternatywa.

W Macedonii przyjął się także nieco inny podział partii, w którym najważniejsze jest kryterium właściwości programu. Biorąc pod uwagę powyższe ustalenie, można wyodrębnić cztery zasadnicze rodziny partii: partie etniczne, obywatelsko-liberalne, socjalistyczne i socjaldemokratyczne⁴³.

Wyraźnie zauważalny jest model pluralistyczny przyjęty we współczesnej Macedonii, który powstaje na podstawie typowych dla systemu demokratycznego elementów. Najważniejsze z nich to: po pierwsze, alternacja władzy – co oznacza cykliczne i bezpośrednie wybory parlamentarne przy konstytucyjnym uwzględnieniu czteroletniej kadencji. Po drugie, kadencja pięcioletnia została zarezerwowana dla wybieranego w wyborach powszechnych i bezpośrednich prezydenta Republiki. Po trzecie, wybory do samorządów terytorialnych, zgodnie z gwarancjami ustawowymi, mają się odbywać co cztery lata. Zasadniczo należy podkreślić, że wybory w Macedonii wpisują się w nurt rozwiązań w pełni demokratycznych, charakteryzując się powszechnie przyjętymi zasadami: powszechnością, bezpośredniością, równością, wolnością i tajnością⁴⁴.

⁴² Podział ten przyjęto za S. Skarikiem *Macedonia na site kontinenti, Union trend*, Skopje 2000, s. 185–195. Por. też T. Karakamisewa, *Izbori...*, op.cit., s. 247 i 248.

⁴³ Por. G. Spasow, *Faktori na oblikuvanje i prirodna na partiskiot sistem na Republika Makedonija*, doktorska disertacija, Instytut za sociolosko-prawni i politycki istražuvanja, Skopje 1993. Por. też: S. Klimowski, *Ustaven i politycki sistem, Prosvetno Delo*, Skopje 2000, s. 922. Por. też: T. Karakamisewa, *Izbori...*, op.cit., s. 247.

⁴⁴ Szerzej na ten temat pisze A. Jowewska, *Izborniot sistem na Republika Makedonija niž prizmata na parlamentarnie izbiri*, w: *Parlamentarni izbiri '98 wo Makedonija*, L. Christowa, W. Szopar, A. Jowewska, S. Sasajkowski (red.), Skopje 1999, s. 13. Por. też: T. Karakamisewa, *Izbori...*, op.cit., s. 248.

Udział w wyborach wynika zupełnie poprawnie, zgodnie z szanowaniem niezbywalnych podstawowych politycznych praw obywatelskich. Także zastąpienie mandatu imperatywnego mandatem wolnym jednoznacznie umacnia w przekonaniu o tym, że w wyborze kierunku rozwoju państwa ustrojodawca macedoński zdecydował się na rozwiązania demokratyczne.

Przyjęta w macedońskich rozwiązaniach ustrojowych jednoizbowa struktura parlamentu stosowana także w innych instytucjach mających charakter przedstawicielski, wydaje się logicznie uzasadnionym zabiegiem właściwym dla społeczeństw mających charakter multietniczny. To właśnie parlament ma być odpowiednim forum dla wspólnie podejmowanych decyzji opartych na racjonalnym konsensusie, godzących różnorodne interesy etniczne.

Jak dowodzi jednak praktyka macedońskiej sceny politycznej, niejednokrotnie cel ten jest trudny do zrealizowania, znane są bowiem przypadki, i to wcale nierzadkie, że zdeterminowana mniejszość albańska nie zawsze przejawia gotowość do ugodowego, pokojowego porozumiewania się. Torpedowanie decyzji politycznych, mających zapadać na szczeblach centralnych organów państwowych, generują niemal każdorazowo skutki ujemne dla zarówno makro-, mezo-, jak i mikroekonomii, co bezpośrednio przekłada się na zachowania społeczne, o które należałoby zadbać szczególnie starannie, zwłaszcza w pierwszej fazie transformacji ustrojowej, w państwie, któremu są obce tradycje demokratyczne.

Legitymowanie i potwierdzanie funkcjonowania partii politycznych w każdym demokratycznym systemie politycznym, także we współczesnej Macedonii, dokonuje się poprzez akt wyborów. Wybory bowiem weryfikują popularność konkretnej partii politycznej, upoważniając ją do kontynuowania rozpoczętej działalności politycznej bądź nie darząc jej zaufaniem i spychając na margines sceny politycznej. We współczesnych realiach systemu partyjnego w Macedonii wyraźnie dostrzega się podział na dwa oddzielne etniczne bloki partyjne – macedoński i albański – co prowadzi do głębokiego rozdźwięku pomiędzy podmiotami politycznymi. Wydaje się, że słuszny jest zabieg poszukiwania źródeł przyczyn wspomnianego podziału w samej genezie etnicznej, co z kolei, w mojej opinii, bezpośrednio wpływa na jakość stosunków albańsko-macedońskich⁴⁵, tym samym wzmacniając już istniejące w nich animozje narodowe.

W kontekście prowadzonego wywodu ważne wydaje się zwrócenie uwagi na fakt, który jest dość nowym zjawiskiem doświadczanym szczególnie przez państwa postsowieckie. Ma się tu na uwadze przede wszystkim eksplozję różnorodnych interesów etnicznych wraz z atrybutami dla nich właściwymi: językiem, religią, kulturą itp. Mamy zatem do czynienia ze zjawiskiem zwanym polaryzacją społeczeństwa macedońskiego.

Jednak, mimo usilnych starań, wciąż jeszcze we współczesnym macedońskim systemie partyjnym nie zdołano wypracować optymalnej reguły, która gwarantowałaby osiągnięcie kompromisu w mocno rozczłonkowanym etnicznie układzie politycznym.

Taki podział etniczny w bardzo znacznym stopniu odzwierciedla się w niejednorodnym społeczeństwie macedońskim. Zauważa się także, że podział ten znajduje swoje odbicie *per analogia* w strukturze pluralnego systemu partyjnego.

⁴⁵ Por. też: S. Milossawlewski, *Istocna Europa pomegu egalitarizmot i demokratijata*, IP, „Ljuboten”, Skopje 1993, s. 158, Por. też: T. Karakamisewa, *Izbori...*, op.cit., s. 262.

Jak wynika z wnikliwych analiz i poczynionych obserwacji realiów macedońskiego życia politycznego, w zasadzie kryterium etniczne jest tu najważniejszym wyznacznikiem formowania się partii politycznych. Z politologicznego punktu widzenia, z jednej strony zdumiewa, że typowe dla tworzenia się partii kryteria ideologiczne i programowe okazują się w tym przypadku drugoplanowe, z drugiej zaś nie zaskakuje fakt, że w państwie wyraźnie podzielonym etnicznie, interesy narodowościowe zajmują priorytetowe, nadrzędne miejsce.

Tak więc należy stwierdzić, że współczesna macedońska scena polityczna wykazuje wyraźne cechy pluralnego spektrum zarówno pod względem mnogości realnie funkcjonujących partii politycznych, jak i sylwetek osób pełniących najważniejsze funkcje państwowe, zaliczanych do grona establishmentu politycznego. Zagrożenia, które zwykle wynikają ze specyfiki kompilacji etnicznej, mogą być eliminowane dzięki staraniom na rzecz stabilizacji kraju. Przyjęta w 2001 roku umowa ramowa z Ochrydu jest dobrym przykładem świadczącym o podejmowaniu kroków regulujących kwestie etniczne, co ma na celu łagodzenie sporów i zapobieganie niepożądanym konfliktom.

Biorąc pod uwagę znaczne postępy zarówno w tworzeniu ram prawnych związanych ze wspomnianą umową, jak i rezultaty wdrażania postanowień układu o stabilizacji i stowarzyszeniu, trzeba zauważyć, że Macedonia otrzymała status kraju kandydującego do Unii Europejskiej, co niewątpliwie jest dla niej politycznym uznaniem i akceptacją jej starań o członkostwo w UE. Unijne zaangażowanie na rzecz pokoju i stabilizacji Macedonii przejawiało się ponadto w działaniach o doniosłym znaczeniu, jak na przykład zawarcie w 2001 roku umowy o obecności misji obserwacyjnej UE, w okresie marzec–grudzień 2003 roku obecności misji wojskowej CONCORDIA⁴⁶, jak również w okresie grudzień 2003 roku–grudzień 2005 roku misji policyjnej EUPOL – Proxima, której zadaniem było uporządkowanie prawa, zagwarantowanie porządku oraz przeprowadzenie reformy policji⁴⁷.

Na koniec należy stwierdzić, że Macedonia jako państwo zaliczane dziś do regionu Bałkanów Zachodnich będzie się starała stabilizować swoją sytuację wewnętrzną. Jak wynika z treści rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie stanu integracji regionalnej na Bałkanach Zachodnich, Macedonia, jako najbardziej peryferyjny region UE, może liczyć na jej wsparcie. Bezspornie jest to jednak uwarunkowane stabilizacją pluralnej sceny politycznej i zrównoważeniem sytuacji etnicznej.

⁴⁶ CNNCORDIA była pierwszą misją UE w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii, przejętą od NATO i prowadzoną samodzielnie przez misje państw członkowskich. Ustanowiona została 31.03.2003 r. i przejęła zadania sił Alhied Hammany NATO. Operacja ta była następstwem kryzysu 2001 roku, w wyniku którego Macedonia znalazła się na skraju wojny domowej. Celem misji było niedopuszczenie do konfliktu z mniejszością albańską oraz ustanowienie pokoju, demokratycznego i prężnie działającego państwa, jako części stabilnego regionu, na którym wsparcie międzynarodowe nie będzie dłużej potrzebne. Innym elementem operacji była realizacja umowy ramowej z Ochrydu, której kolejnym założeniem było przywrócenie stabilności, ochrona niepodległości i integralności Macedonii oraz utrzymanie wieloetnicznego charakteru państwa zapobieżenie wrogości i przemocy. Por. <http://www.psz.pl/content/view/5011>

⁴⁷ <http://www1.ukie.gov.pl>

The role of the European Union in the implementation of the Ohrid Agreement resolutions with regard to the police

Summary

Negotiations in Ohrid resulted in a „Framework Agreement” signed on 13 August 2001 which specified what legislative changes in the Macedonian legislature were necessary in order to improve the status of the Albanian minority in Macedonia.

One of the important topics dealt with during the negotiations was the issue of the police. Constitutional amendments were supposed to secure fair representation of all ethnic groups in both public administration and the police. The implementation process of the changes specified in the Framework Agreement, however, was long-lasting and very costly.

Despite initial difficulties, the institutional, content-related and financial support of the EU allowed Macedonia to undertake a number of reforms which are supposed to create a professional police able to meet the tasks of a modern democratic state and to apply international standards to its conduct.